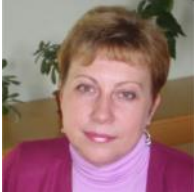

УДК 37.09+021:027.7

Грищенко Т. Б.

Харківський національний університет радіоелектроніки,
Наукова бібліотека

Жидкова О. О.

Харківський національний університет радіоелектроніки,
кафедра «Філософія»

Етенко Н. Ю.

Харківський національний університет радіоелектроніки,
Наукова бібліотека

ВІДКРИТА ОСВІТА ТА РОЛЬ БІБЛІОТЕК ВНЗ У СУЧАСНОМУ ІНФОРМАЦІЙНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Висвітлюються тенденції модернізації вищої освіти, зокрема особливості та принципи «відкритої освіти», аналізуються основні трансформації, що відбуваються з бібліотеками під впливом цього процесу, і їх функціональні завдання в нових умовах.

Ключові слова: інформаційне суспільство, відкрита освіта, бібліотека ВНЗ, функції бібліотеки, електронні ресурси, інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ).

Глобальна освіта у її гуманістичному аспекті дає особистості більше можливостей для успішної і компетентної діяльності на світовому рівні, допомагаючи стати кожному «людиною світу», людиною – не тільки функціональним елементом економіки, а й найважливішим джерелом національного багатства, економічного потенціалу суспільства чи країни. Цей процес супроводжується змінами в усіх сферах людської діяльності і насамперед, у зміні підходів до освіти сучасних фахівців. Сучасне суспільство ставить пріоритетом розвиток особистості, інновації, розвиток власного культурного та інтелектуального потенціалу, удосконалення системи навчання й освіти. Одним з перспективних шляхів вирішення цього завдання є модернізація системи освіти і створення передумов для впровадження нової парадигми в освітньому просторі – відкритої освіти. Рух відкритої освіти в останні два десятиліття є однією з визначальних

тенденцій розвитку системи вищої освіти у багатьох країнах. Про це свідчать як об'єктивні зміни у навчальних закладах та навчальному процесі, так і численні дискусії щодо проблем і перспектив відкритої освіти та дедалі більша увага до відкритої освіти провідних міжнародних установ.

Актуальність зміни парадигми освіти до відкритої її моделі викликана необхідністю засвоювати все більшу кількість інформації та знань, які не є розповсюдженими на глобальному рівні. Глобалізація пізнавальної діяльності та її результатів у різних формах знань може відбутися лише за умов загального доступу до знань, чому сприяє вільний обмін науковими та навчальними матеріалами, доступність як у матеріальному, так і в соціальному плані високоякісної освіти, сприйняття знань, як всезагального блага.

Класичні форми освіти, в тому числі очне навчання, так чи інакше сьогодні переживають кризу в усіх країнах світу. Розвиток системи освіти в сучасних умовах визначається необхідністю якісної, доступної, гнучкої, модульної, самостійної, безперервної, випереджаючої, розподіленої освіти, що забезпечується реалізацією принципів відкритої освіти.

До головних принципів відкритої освіти відносяться:

- відкрите планування навчання, тобто свобода складання індивідуальної програми навчання шляхом вибору з системи курсів;
- свобода у виборі часу і темпів навчання, тобто прийом студентів у ВНЗ впродовж усього року і відсутність фіксованих термінів навчання;
- свобода у виборі місця навчання: студенти можуть бути фізично відсутніми в учбових аудиторіях основну частину учбового часу і можуть самостійно обирати, де їм навчатися;
- перехід від принципу «освіта на все життя» до принципу «освіта крізь усе життя» та «доставка знань людині»;
- вільний розвиток індивідуальності, що є основоположним чинником, тоді як класична модель освіти припускає жорсткі норми, що уніфікують людську індивідуальність.

Розвиток поняття «відкрита освіта» починається з дефініцій, що описують демократичний, індивідуалізований, гнучкий процес отримання знань, який забезпечується, перш за все, цілеспрямованою діяльністю викладацького складу, керівництва навчального закладу та сучасної бібліотеки. Сьогодні застосування цього

поняття у переважній більшості випадків пов'язується з ІКТ, зокрема хмарними технологіями. До арсеналу технологій та інструментів відкритої освіти належить широкий спектр засобів забезпечення доступу до навчальних матеріалів (у тому числі, автоматизовані бібліотечні системи), засоби візуалізації, інструменти колективної роботи з різноплановим освітнім контентом. Упровадження сучасних освітніх технологій передбачає активне звернення до цілого спектру інформаційних ресурсів та зумовлює необхідність ефективного керування цими ресурсами, наявність оптимальних умов доступу до них, високого рівня інформаційної культури студентів та викладачів. Проте не можна зводити концепцію відкритої освіти тільки до комп'ютеризації, впровадження ІКТ та прирівнювати до використання комп'ютерів і мереж як ще одного «технічного засобу навчання. Відкрита освіта – це передусім нові методи і прийоми навчання, викладання, підготовки і організації освітнього процесу та нові підходи до освіти, базовані на продуктивному і творчому використанні новітніх технологій.

Специфіка відкритої системи освіти, полягає ще й в тому, що освітня система має бути здатна не лише озброювати знаннями, але й, внаслідок постійного і швидкого оновлення знань в сучасну епоху, формувати потребу у безперервному самостійному оволодінні ними, стимулювати творчий підхід до отримання знань впродовж усього активного життя людини.

Для визначення ролі бібліотек в сучасному інформаційному суспільстві вирішальне значення мають дві сутнісні особливості: формування інформаційного ринку і становлення нового роду комунікаційної культури – електронної, заснованої на радіоелектронних засобах зв'язку. Перехід до інформаційного суспільства супроводжується формуванням основного масиву інформації в електронній (цифровій) формі з одночасним забезпеченням можливості доступу до цих даних з будь-якого місця в будь-який час. Бібліотекам ВНЗ на цьому фоні не уникнути кардинальних змін. Хоча незаперечними перевагами бібліотек ВНЗ у комерційному світі залишаються: безкоштовність користування для суб'єктів освітнього процесу та історико-культурна функція. Забезпечуючи універсальний і переважно безкоштовний доступ до інтелектуального суспільного продукту, бібліотеки тим самим реалізують ідею доступності інформації – одну з базових в суспільстві. Наприклад, ВНЗ сплачують доступи у бази даних, перелік яких зростає з кожним роком, або завдяки діючим корпоративним проектам (як ElibUkr) науково-педагогічні працівники та здобувачі вищої освіти мають змогу ознайомитись з електронними документами світових баз даних за

тріал-періодами. Новим змістом в сучасному інформаційному суспільстві наповнюється і інша генетично вихідна функція бібліотеки як історико-культурної інституції – меморіальна. Найбільш повно ця функція реалізується в діяльності щодо збереження документної спадщини та системній роботі з книжковими пам'ятками.

Нові підходи в роботі бібліотек мають супроводжуватися зміною теоретичних уявлень про її функції, зміщенням акцентів в управлінні і правовому регулюванні інформаційної діяльності, підготовці кадрів інформаційних працівників.

У Стратегії розвитку бібліотечної справи на період до 2025 року «Якісні зміни бібліотек для забезпечення сталого розвитку України» зазначено, що бібліотеки сьогодні мають потужний потенціал для консолідації суспільства, спрямування його на інтеграцію України в європейське співтовариство, для підвищення якості життя, рівного доступу до інформації, знань і культурного надбання. При здійсненому аналізі сучасного стану бібліотечної справи у цьому документі зазначено, що до мережі бібліотек ВНЗ входить 201 бібліотека різного відомчого підпорядкування; загальний фонд документів складає 120,7 млн. прим., з яких 2,3 млн. – електронні видання; кількість користувачів – 1,7 млн. осіб, яким щороку видається понад 105 млн. примірників документів; загальна кількість працівників бібліотек – близько 6700 фахівців, з яких 5,5 тис. – з вищою освітою; кількість автоматизованих робочих місць – 7445.

Практика роботи та опитування показують, що користувачі бібліотек все більше обмежують зону свого обслуговування такими галузями як професійна освіта. Тому бібліотеки ВНЗ висувуються як би на перший план у справі забезпечення учасників освітнього процесу. З одого боку, це перевага для бібліотек ВНЗ, з іншого – велика відповідальність: забезпечити максимально повно та якісно їх освітні та культурні запити.

Входячи в інформаційне суспільство як повноправні члени, бібліотеки мають зробити акцент на адаптацію досягнень високих технологій: тотальну комп'ютеризацію існуючих бібліотечних процесів і пропозицію абсолютно нових форм обслуговування. Технічною базою здійснення цих перетворень повинні стати корпоративні бібліотечні мережі, щоб забезпечити об'єднання ресурсів і економію зусиль бібліотек, розробка та впровадження програм автоматизації, інформатизації та комп'ютеризації бібліотечних процесів, проектування і побудова електронних бібліотек, зведених каталогів, служб віртуального бібліографічного обслуговування тощо. Сьогодні бібліотеки надають багато віртуальних послуг з пошуку інформації та необхідних знань. Так, з 201 бібліотеки ВНЗ в Україні 182 бібліотеки мають власні сайти. А також практично усі мають інтернет-

представництво: ведуть офіційні сторінки або групи в соціальних мережах, блоги, вікі для поширення інформації та популяризації ресурсів і послуг бібліотек; використовують інструменти здійснення інформаційних поштових та інших розсилок користувачам. Через сайти надаються різноманітні сервісні послуги: електронна доставка документів, віртуальні довідкові служби та/або онлайнві консультації (для підтримки постійного та мобільного зворотнього зв'язку з представниками освітньо-наукового співтовариства), розміщення електронних матеріалів (у тому числі у навчальних комплексах та архівах наукових публікацій / інституціональних репозиторіях відкритого доступу) та надання посилань на науково-освітні ресурси у вільному доступі для навчання, викладання, наукових досліджень; реалізація інформаційно-аналітичної функції завдяки використанню інструментів трансформованих систем ІРІ/ДОР та нового напрямку курування змісту, пов'язаного з обробкою великих обсягів інформації з мережі Інтернет тощо. Ці ресурси та сервіси доступні онлайн, здійснюється постійне та оперативне їх оновлення. Таким чином, бібліотека ВНЗ повинна виступати в якості своєрідного віртуального університету і в функціональному аспекті максимально зближуватися з системою освіти як соціальним інститутом: забезпечувати єдність загальнокультурної і професійної освіти, передавати ціннісні установки і соціальні норми молодому поколінню, сприяти становленню культурно і професійно компетентної особистості.

Отже, відкрита освіта сьогодні стає важливою складовою інформатизації суспільства, вона показує послідовний перехід освітніх процесів з одного стану в інший, формування визначального інформаційного і комунікаційного базису розвитку освіти. Метою відкритої освіти є підготовка здобувачів вищої освіти до повноцінної участі в суспільному і професійному житті в сучасних умовах інформаційного суспільства. Функціонування освітніх закладів, реалізація новітніх освітніх програм неможливі без опору на бібліотеки та їхні інформаційні ресурси. У свою чергу кардинальні зміни у світовій системі освіти впливають на зміни в реалізації бібліотеками ВНЗ своїх функцій, на необхідність їх адаптації до сучасного інформаційного суспільства та вимагають постійного коригування стратегії, цілей і завдань. В ідеалі бібліотеки повинні максимально забезпечити підтримку усім здобувачам вищої освіти та науково-педагогічним працівникам: стати активним сегментом віртуального простору, надати платформу для спілкування, навчання, а також сприяти виконанню своїх завдань – підтримки освітньої, наукової та виховної діяльності вищих навчальних закладів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Древетняк, Е. В. Роль библиотеки в современном информационном пространстве [Электронный ресурс] / Е. В. Древетняк // Ученые записки Таврич. нац. ун-та им. В. И. Вернадского. – 2013. – Т. 24 (65), № 3. – С. 101–106. – (Серия: Философия. Культурология. Политология. Социология). – Режим доступа: http://sn-philcultpolsoc.crimea.edu/arhiv/2013/uch_24_3filosof/012_drev.pdf.
2. Кузнецова, Т. Я. Библиотека в информационном обществе: онтологические основания социокультурных трансформаций [Электронный ресурс] / Т. Я. Кузнецова // Библиотековедение. – 2011. – № 1. – С. 28–33. – Режим доступа: http://www.rsl.ru/datadocs/doc_6227ja.pdf.
3. Кулага, Ирина. Формування єдиного відкритого освітнього простору як провідна тенденція розвитку сучасної системи освіти / І. Кулага // Університетська освіта / Інститут вищої освіти ДВНЗ «Київський нац. екон. ун-т ім. Вадима Гетьмана». – 2012. – № 2. – С. 66–68.
4. Лещенко, М. П. Сутність та генеза поняття «Відкрита освіта» / М. П. Лещенко, А. В. Яцишин // Наукова молодь 2014 : зб. матеріалів II Всеукр. наук.-практ. конф. молодих учених / Ін-т інформ. технол. і засобів навч. НАПН України ; за заг. ред. проф. В. Ю. Бикова, О. М. Спіріна. – Київ : ІТЗН НАПН України, 2014. – Т. 39, № 1. – С.1-16.
5. Про схвалення Стратегії розвитку бібліотечної справи на період до 2025 року «Якісні зміни бібліотек для забезпечення сталого розвитку України» [Електронний ресурс] : розпорядження Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 р. № 219-р. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/219-2016-p>. – Назва з екрана.

Грищенко Т. Б.

Харьковский национальный университет радиоэлектроники, Научная библиотека

Жидкова О. О.

Харьковский национальный университет радиоэлектроники, кафедра «Философия»

Этенко Н. Ю.

Харьковский национальный университет радиоэлектроники, Научная библиотека

ОТКРЫТОЕ ОБРАЗОВАНИЕ И РОЛЬ БИБЛИОТЕК ВУЗА В СОВРЕМЕННОМ ИНФОРМАЦИОННОМ ОБЩЕСТВЕ

Освещаются тенденции модернизации высшего образования, в частности особенности и принципы «открытого образования», анализируются основные

трансформации, происходящие с библиотеками под воздействием этого процесса, и их функциональные задачи в новых условиях.

Ключевые слова: информационное общество, открытое образование, библиотека вуза, функции библиотеки, электронные ресурсы, информационно-коммуникационные технологии (ИКТ).

Grishchenko T. B.

Kharkiv National University of Radio Electronics, Scientific Library

Zhydkova O. O.

Kharkiv National University of Radio Electronics, Department "Philosophy"

Etenko N. Y.

Kharkiv National University of Radio Electronics, Scientific Library

OPEN EDUCATION AND THE ROLE OF UNIVERSITY LIBRARIES IN THE MODERN INFORMATION SOCIETY

Highlights the trend of modernization of higher education in particular, and especially the principles of "open education", analyzes the major transformation taking place with libraries under the influence of this process, and their functional tasks in the new environment.

Keywords: information society, open education, university libraries, library functions, electronic resources, information and communication technology (ICT).